

Het Medusahoofd van Blerick

15 november 2016 **Minerva and Medusa**

Olim Medusa, puella pulchra, in terra obscura habitabat ubi neque sol neque luna
5 apparebat. Terra obscura puellae grata non erat. Medusa igitur Minervam adoravit.
"Dea sapientiae, audi me," puella misera oravit. "Juva me! Terra obscura, ubi habito,
mihi grata non est. Pulchra sum; pulchram comam atque faciem pulchram habeo. Nemo
autem in terra obscura me videre potest. Desidero in terra clara habitare."
Dea autem Medusam juvare recusavit. Tum puella irata Minervae dixit, "Invidiosa es
10 quod tam pulchra sum! Populum me videre non desideras!"
Tum dea irata pulchram comam puellae mutavit.
"Tu fuisti superba propter comam pulchram atque faciem pulchram. Ego comam tuam in
serpentes mutavi," dea dixit irata. "Non jam tua coma erit pulchra. Tua facies erit
pulchra, sed nemo te spectare poterit. In saxa tua facies viros mutabit."

15 Minerva and Medusa (Translation)

Once upon a time Medusa, a beautiful girl, was living on dark land where neither the
sun nor the moon appeared. The dark land was not pleasing to the girl. Therefore
Medusa adored Minerva.

20 "Goddess of wisdom, hear me," the miserable girl begged. "Help me! The dark land, in
which I have lived, is not pleasing to me. I am beautiful; I have beautiful hair and
a beautiful face. No one however is able to see me on the dark land. I want to live
on bright land."

25 However the goddess refused to help Medusa. Then the angry girl said to Minerva, "You
are jealous because I am so pretty! The people do not want you to see me!"
Then the angry goddess changed the beautiful hair of the girl.

"You were arrogant because of beautiful hair and a beautiful face. I changed your
hair into serpents," said the angry goddess. Your hair will no longer be beautiful.
You will be made beautiful, but no one will be able to see you. You will make men
30 change into stone."

Commentary

Throughout this passage, the genitive case is used quite often. For example, the
genitive of description is shown in the phrase, "dea sapientiae" meaning the goddess
35 of wisdom. In addition, the imperative is utilized as well when Medusa addressed
Minerva. This is an instance where the imperative is present: "Juva me!" Starting
from line five to line six, a form of repetition - parallel structure is shown by the
recurrence of the adjective "pulchra" and the accusative case. This line proves to be
40 significant because of the way Medusa praises her own beauty, causing Minerva to
become irritated.

Zie <https://imythology.wikispaces.com/Minerva>

25 oktober 2016 In Troje offert Alexander aan Minerva, zoals we kunnen lezen bij
45 Plutarchus:

Τοιαύτη μὲν οὖν ὀρμῇ καὶ παρασκευῇ διανοίας τὸν Ἑλλησποντιον διεπέρασεν. ἀναβὰς δ'
εἰς Ἴλιον, ἔθυσσε τῇ Ἀθηνᾶ καὶ τοῖς ἥρωσιν ἔσπεισε. τὴν δ' Ἀχιλλέως στήλην
ἀλειψάμενος λίπα, καὶ μετὰ τῶν ἐταίρων συναναδραμῶν γυμνὸς ὥσπερ ἔθος ἐστίν,
ἔστεφάνωσε, μακαρίσας αὐτὸν ὅτι καὶ ζῶν φίλου πιστοῦ καὶ τελευτήσας μεγάλου κήρυκος
50 ἔτυχεν. ἐν δὲ τῷ περιιέναι καὶ θεᾶσθαι τὰ κατὰ τὴν πόλιν ἐρομένου τινὸς αὐτόν, εἰ
βούλεται τὴν Ἀλεξάνδρου λύραν ἰδεῖν, ἐλάχιστα φροντίζειν ἐκείνης ἔφη, τὴν δ'
Ἀχιλλέως ζητεῖν, ἣ τὰ κλέα καὶ τὰς πράξεις ὕμνει τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐκείνος.

With such vigorous resolutions, and his mind thus disposed, he passed the
Hellespont, and at Troy sacrificed to Minerva, and honoured the memory of the heroes
55 who were buried there, with solemn libations; especially Achilles, whose gravestone
he anointed, and with his friends, as the ancient custom is, ran naked about his
sepulchre, and crowned it with garlands, declaring how happy he esteemed him, in
having while he lived so faithful a friend, and when he was dead, so famous a poet
to proclaim his actions. While he was viewing the rest of the antiquities and
60 curiosities of the place, being told he might see Paris's harp, if he pleased, he
said he thought it not worth looking on, but he should be glad to see that of
Achilles, to which he used to sing the glories and great actions of brave men.

19 augustus 1880 **Venlo schijnt de plaats te wezen waar de Maas**

65 haar ingezwolgen schatten als bij voorkeur terug geeft. Zoo kochten wij in 1858 een

buitengewoon zwaar en lang zwaard met kunstig gewerkt handvast, tusschen Blerik en Venlo met het vischnet uit de Maas opgehaald. Over eenige jaren werden bij Venlo niet minder dan vijf gothische gouden agrafen, bezet met diamanten, saphieren en rubinen in de Maas gevonden. Ze werden aan verschillende goudsmiden verkocht, uit wier handen ze in het bezit kwamen van wijlen den Heer Hugo Garthe, kunstverzamelaar te Keulen. Deze kostbaarheden, in Mei 1877 publiek geveild, brachten verbazende prijzen op. – Thans nog ziet men bij den Heer Lienders, goudsmid te Venlo, een kostbaar voorwerp, waarschijnlijk door de Maas naar eene naast gelegene sloot uitgespoeld. Het is eene vergulde plaat met Medusa hoofd en verdere ornamenten, buitengewoon hoog in koper gedreven. Volgens eene brochure van R. Gaedechens, professor te Jena, zou dit kunststuk, uit het eerste jaarhonderd onzer tijdrekening, als pracht- of paradeschild gediend hebben.

4 april 1885 [...] **Gij hebt wel eens gehoord van de gevonden voorwerpen**

en opgravingen op of bij Venlo's grondgebied door de heeren Hub. Michels den overste Rudolph, den luitenant Ort (thans ritm.) en den ploegbaas Frans Deserière, van den heer dr. Boetzkes (op Wambach) en van het Medusa-schild in eigendom der familie Lienders. Waren deze heeren tot dusver meestal, om 't zoo maar eens te noemen "practische" beoefenaars, als van zelf dringt zich de herinnering bij mij op aan onzen, helaas, zoo vroeg ontslapen stadgenoot den heer Martin Jansen, die op het gebied van oudheidkunde zooveel kennis bezat en als "theoretische" mede-arbeider op den weg der navorschingen nog zooveel had kunnen leveren. [...]

26 september 1885 **In 1872 werd te Blerik een bronzen schild opgedolven**

en vier voorwerpen welke op kleine hoefijzers geleken. Het schild, een Medusa-hoofd, kwam in handen van wijlen den heer a. Lienders, goudsmid alhier. Uit het Septembernummer van het Bulletin mensuel de numismatique et d'archéologie, van Raym. Serrure, vernemen wij dat dit schild het land heeft verlaten. Wij kunnen met zekerheid mededeelen dat het schild werkelijk sedert ongeveer een jaar in handen is van den heer Frans Merkins te Keulen, liefhebber van oudheidkundige zaken, die zulks in zijn museum zijn levenlang zal bewaren.

6 oktober 1934 **Oudheidkundige vondsten te Hout-Blerick in de 19e eeuw.**

Het klein gehucht Hout-Blerick, gelegen een kwartier zuidwaarts van Blerick, tegenover Tegelen, verdient de aandacht der oudheidkundigen te trekken, schreef in zijn tijd de geleerde rijksarchivaris Jos. Habets, en wel om de twee volgende ontdekkingen: Op de eerste plaats is het te Hout-Blerick waar zich de sporen bevinden van een Belgo-romeinsche vestiging. Op een afstand van twintig minuten van de Maas in de richting Maasbree, niet ver van de laatste huizen, genaamd "Doovend", bevindt zich een veld, hooger gelegen dan het overige, genaamd Veldenkamp. Deze naam is er aan gegeven ter gedachtenis aan een van de laatste bezitters genaamd Van Velden. Over eene uitgestrektheid van twaalf tot vijftien aren vindt men romeinsche oudheden, stukken van pannen en aardewerk, bouwsteenen, rood cement, houtasch en fragmenten van ijzer. Ter zijde van dat veld vloeit het riviértje, genaamd "de Breebeek", waarin het beroemde Medusahoofd waarover aanstonds zal gehandeld worden, gevonden werd. Medusa is volgens de Grieksche en Romeinsche mythologie een van de drie z.g. Gorgonen. Dit waren drie zusters, genaamd Sthenyo, Euryale en Medusa.

Het waren afschuwelijke wezens, door een gordel van sissende slangen omgeven; op haar hoofden hadden zij drakenschubben; haar groote, scherpe tanden staken ver vooruit; van koper waren haar klauwen en vleugels. Zoo schrikwekkend waren zij, dat haar aanblik alleen een mensch deed versteen. Zij woonden aan de uiterste grenzen van de westelijke Oceaan.

De held Perseus, die tegen deze monsters optrok, hiew Medusa, de eenige der drie, welke sterfelijk was, terwijl zij in diepen slaap gedompeld lag, het hoofd af. Uit den romp van Medusa sprong het gevleugeld paard, de Pegasus.

Snel als de wind ijlde Perseus, die op den Pegasus gesprongen was, door de lucht en vloog over Afrika heen. Uit den Medusa-kop druppelde nog altijd bloed en de druppels die op de aarde nedervielen veranderden daar in slang.

Toen Perseus bij den reus Atlas, die op de plaats, waar de Middellandsche Zee en de Atlantische Oceaan elkander raken, de zuilen des hemels op zijn schouders torste, een weinig wilde gaan uitrusten en deze hem geenszins gastvrij ontving, werd hij daarover verstoord. Hij hield hem den Medusakop voor en aanstonds werd Atlas in een rotsgevaarte veranderd, welks kruin zich in de wolken verheft.

Een Medusahoofd was dus geen misplaatst teeken op het schild van een krijger.

Doch keeren we na deze uitweiding terug naar den Veldenkamp en de Breebeek.

Omstreeks 1861 was de eigenaar van het terrein begonnen met het wegruimen van de

135 pannen en het metselwerk uit dat veld en deed ze in de beek werpen. Dit feit trok de
aandacht van eenige liefhebbers van oudheden, die de puinen gingen nalezen. In 1879
hebben de heeren Pleijten, conservator aan het Rijksmuseum te Leiden en J. A. Ort,
luitenant bij het 4e regiment huzaren, vroeger in garnizoen te Venlo, eenige
opgravingen op die plaats gedaan, waarvan 't resultaat onbekend is.
De tweede ontdekking, die in de omstreken van Hout-Blerick gedaan werd, is die van
een kostbaar Medusa-hoofd en van versieringen van een paardentuig, in brons.
140 Deze ontdekking had plaats omstreeks het najaar van 1872 in de Breebeek, op eenige
meters afstand van de substructies van den Beldenkamp. Een werkman, die bezig was met
het graven in de beek, vond dien schat op een diepte van 9 tot 10 voet onder den
grond. Hij verkocht hem aan den goudsmid J. G. Lienders te Venlo, die er in 1879 nog
eigenaar van was.
Deze schat bevat de volgende voorwerpen: Een zeer fraaie "umbo" of navel van een
145 Romeinsch schild. Het is een koperen plaat, in 't vuur verguld in den vorm van een
discus en rijk bewerkt in ronde boetseering. De doorsnede is 26 centimeter. De rand
van de "umbo" bestaat uit een krans van eikebladeren, waartusschen eikels zijn
gemengd. Het midden van den navel bestaat in een Gorgonenhoofd in verheven beeldwerk,
150 uitstekend bewerkt. Het is een majestueuze schoonheid, met schrikwekkend uiterlijk
gelijk al de Medusa-hoofden. De oogen zijn wijd geopend. De fraaie proporties van het
gelaat herinneren aan den schoonen Griekschen stijl. De krullen van een lang
hoofdhaar omsluiten het hoofd. Onder de kin draagt zij een korten baard.
Slangen zijn gekronkeld in hare haren en vormen een sierlijken knoop onder de kind.
Twee slangenkoppen komen te voorschijn van onder twee kleine vleugels, die de haren
155 versieren; een derde helt over het midden van het voorhoofd. Boven op 't hoofd heeft
de kunstenaar een knop van bloem geplaatst. Dat rijk versierd hoofd is omgeven van
een krans van eikebladeren, waaraan eikels hangen; hij is gelijk aan die, welke den
rand van den navel vormt. Beneden 't beeldwerk bevindt zich een garnituur van
bladeren en kleine bloembladeren.
160 Het Medusa-hoofd is eene van de meest algemeene voorstellingen op de oude schilden.
Homerus plaatst een Gorgo op 't schild van Agamemnon.
Phidias blijkt het schild van Minerva met hetzelfde zinnebeeld te hebben versierd.
Men ziet eveneens deze voorstelling op de schilden van Mars, Achilles, van de
Overwinning, van de Amazonen enz., die de vazen der Romeinen en Grieken versieren.
165 Men vindt verschillende gaten in den rand van den navel, die schijnen gemaakt te zijn
of wel door een pijl of wel door de spijkers, die gediend hebben om hem aan het
schild vast te hechten.
De voorstelling van ons Medusa-hoofd heeft niets buitengewoons. Het eenige wat
vermelding verdient is, dat het een korten baard om de kin draagt. Maar ook dat feit
170 is niet zonder antecedent. Dit Medusahoofd moet uit de eerste eeuw onzer jaartelling
dateeren.
Met voornoemden schildnavel werden zeven andere bronzen voorwerpen gevonden, die deel
hebben gemaakt van een paardentuig. Het zijn vooreerst een versiering van het haam
met twee ringen, waardoor de teugels loopen; verder een ander stel ringen voor de
175 teugels. Al deze voorwerpen zijn voorzien van kleine gaten om de spijkers er door
heen te laten gaan en vertoonen echte sporen van vergulding.

Eindhoven, 5 november 2015

180 Geachte mijnheer Timmermans,
Ik neem aan dat ik over enige tijd een bestand krijg waarop details van de Medusakop
te zien zijn. Daarbij zouden ook beslagstukken gevonden zijn, waarover Habets
schrijft overeenkomstig de Gouden Helm of Peelhelm te Helenaveen:
Zeven beslagen beslagstukken van een juk voor twee trekdieren. Uit deze combinatie
185 van voorwerpen trok pastoor en rijksarchivaris Jos Habets enkele jaren na de
ontdekking de conclusie dat een Romeinse officier, op reis met zijn wagen en met zijn
paradeschild aan de arm, de beek in was gereden en misschien wel was verdronken.
Verder zijn er in Blerick andere voorwerpen gevonden die naar Brussel zijn verhuisd.
Weet u daar meer van en in welk museum in Brussel zouden de urnen terecht gekomen
190 zijn? Zie artikel:

Verborgten schatten onder Blerick [29 mei 1883]

195 In de Publications de la Société d'archéologie dans le duché de Limbourg, tome XVIII,
wordt door den heer Jos. Habets gesproken over het zoeken naar verborgen schatten
onder Blerick "waaraan zelfs officieren uit Venloo zouden hebben deelgenomen." De
ritmeester J.A. Ort, thans aan de Kon. Mil. Academie werkzaam, vertelt nu in een
klein geschrift, te Roermond uitgegeven onder den titel: "Plaatsen te Blerick waar

Naspeuringen van Paul Theelen: Het Medusahoofd van Blerick

vóór-geschiedkundige Germaansche en Romeinsche voorwerpen zijn gevonden," wat er van dat zoeken naar verborgen schatten [waar] is en wie daaraan deelnamen. Uit zijn
200 schrijven blijkt dat niet officieren maar de heer Franssen, pastoor te Ittervoort, die tevergeefs naar de Romeinsche nederzetting te Blerick had gezocht, den boeren heeft verteld dat op de Römerheide aldaar een schat verborgen was in een mooi rood aarden potje met een deksel. De menschen gingen daarnaar zoeken en graven en de pastoor hoopte zoo doende zonder kosten en moeite die nederzetting te zullen vinden.
205 Daarom had hij den boeren de beschrijving gegeven van een Romeinsch potje van terra sigillata! Verder deelt de heer Ort mede, dat die pastoor geschonden grafurnen stuk liet slaan en dat hij, hoewel correspondent van het voormalig college van rijksadviseurs voor de gedenkteekenen van vaderlandsche geschiedenis en kunst, de opbrengsten zijner opgravingen verkocht aan het museum te Brussel.
210 In ben al geruime tijd bezig met de inventarisatie van archeologische voorwerpen (vooral Romeinse) in de Peel en aan de Maasoevers in Nederland. Hebt u het geschrift van J.A. Ort in bezit?
Paul Theelen 040-2814621 l.theelen@on.nl

215 10 november 2015 **Geachte heer Theelen,**
De heer Timmermans stuurde me uw vragen door.
Voor informatie over de schildknop met Medusahoofd en de daarbij gevonden beslagstukken van een juk kan ik u verwijzen naar de volgende publicaties:
220 L. Swinkels, Medaillon met Medusahoofd, in: A.A.J.J. van Pinxteren e.a. (red.), Pronkstukken. Venlo 650 jaar stad, Venlo 1993, 25-28
L. Swinkels, De schildknop van Blerick, in: M. Schrover (red.), Van Trajanus tot Tajiri. Collectie Museum Het Valkhof, Nijmegen 2009, 58-59.
De schildknop is opgenomen in de vaste presentatie van Museum Het Valkhof. De beslagstukken zijn daar momenteel (tot 24 januari a.s.) te zien in de tentoonstelling
225 High Tech Romeinen.
Vorig jaar hebben Maarten Dolmans en Xavier van Dijk gepubliceerd over Romeins Hout-Blerick en over de schildknop in de Venlose Katernen nr. 20 (zie:
http://www.academia.edu/12250706/Romeins_Hout_Blerick_Roman_Hout_Blerick_Venlo-Blerick_NL)
230 Over vondsten uit Blerick in Brussel is mij niets bekend.
Met vriendelijke groet,
Louis Swinkels
Conservator archeologie